

МЫНДАБААЙЫТА ХАҢЫАТ КҮНЭ

Быйыл алтынны 15 күнүгэр улууспут "Саҥа олох" хаҥыата тэриилэбитэ 75 сылаах өрөгөйдөөх үбүлүөйүн туолар. Бу даатаны көрсө хаҥыат коллектива нэһиликтэринэн "Саҥа олох" күнэрин тэрийиитин саҥалаата. Олунньу 18 күнүгэр өр сылларга редакторунан үлүсэбит "Григорьевский килбиз" бэлэҥэ хаҥыаһына, РФ Журналистарын союзун чилиэнэ, СР културатын туйгуна Г.Г.Полова биир дойдулаахтарыгар - болугур нэһиликтин дьонуугар-сэргэтигэр күн устата

араас өрүттээх дьаһаллары ыттан кэлиит. Күнүс 11 чаастан оскуола дыктаттар хаҥыат үлэһиттэрэ бэйилэ М.М.Петровка, оркула директорун Г.Д.Батарина, оркула аһар курутуогун уонна А.Л.Тоголев аатынан Чурапчытаагы музыкальнай оркуолатын Мындабаайытаагы филиалыгын литературнай кылааһын окулорун, учууталлары кытта көрүстүлэр. "Саҥа олох" РИХ Г.Г. редактор-директора А.А.Захаров

хаҥыат историятын уонна бүгүҥү туругун билиһиннэрдэ. Бу көрсүүү хаҥыат истас туругар, сурутууга уо.д.а. хаҥыакка сыһыаннаах болуурустарга нэһиликтэри саҥатын истар сыаллаах тэрилинэ. Биирдиклээн санаалар этилиһилэр. Аабаачылар ордук авторскай баалаһалар тахсыларын

сүүрэр-көтөр үгэһиригэр сылдьар эдэр дьон хамаандатын тэрийбиттэр. Сэттэ түһүмэхтээх эрирдээх-мускуурдаах күрэх түмүгэр олохтоохтор кыайылыабынан табыстылар. Онтон биһиги төрүт санаабытын түһэрбэтибит. Сүрүн сыалбыт кыайы буолбакка, кыттыы уонна дьону түмүү буоллаа.

дуу, улахан көбү көрдөрбөтө. Ол да буоллар, биирдиклээн кыраакый маллар хаҥыайтылар буллулар. Биир бэлэ түгэһинэн кириин билгэттэригэр лотерея оонньонуута буолла. Манна "Далбар Хотун" сурунаалга уонна "Забора-Арчы" хаҥыакка босхо сурутуу оонньоонно уонна саамай улахан бириһинэн

ортолоругар эмиз бэйэлэрин кылааттарын киллэрэллэрин туһунан биллэрдилэр. Коллектив салгыны Хоптобо, Болтоно нэһиликтэринэн аны кыһын ахсынныга дьэри улуус бары нэһиликтэрин хабаарга былаанналар. Ойон хас сылдьыбыт нэһиликтит аайы улууспут дьонно өр сылларга сырдык суолдуйт буолбут "Саҥа олох" хаҥыаттыт салгыны сайдарыгар сэмэй кылааттарын киллэрэхтэрэ, ыһтар дьаһалларыгыгар актыыбынайдык кыттыахтара дьэ эрэнибит.

Мындабаайыга эйбэстик көрсүбүт, коллектив күнү быһа сылдьытыгар кемелеспүт, арыалласпыт баһылык М.М.Петровка, оркула директоругар Г.Д.Батарина, дьэ кэргэн специалистигар Д.Г. Дьячкова, кулууп директоругар С.Д.Дьячкова, уус-уран салайааччы М.А.Дьячкова, массынанаан кемелеспүт чааһынай предприниматель Василий Никутовка улахан махталбытын биллэрбит.

Оксана ЖИРКОВА.

сэһэрбиттэрин биллэрдиһэр, хаҥыат форматыгар, хаачыстыбатыгар итэһэстэри ыйдылар.

Эбизтэни килэ 3 чаастан спортинай саалаа иһи хамаанда "Көрдөөх стартага" көрүстүлэр. 20-тэн эрэ тахса үлэһиттээх "Саҥа олох" коллектива бэйэтин күүлүнэн 10 киллээх хамаанданы туруорда. Мындабаайылар

Киллэтин кулууп дыһиттар килэ шоу-программа саалаанна. Ыһтааччылар, "Айыллаан" Сынналан киллэн эдэр үлэһиттэрэ Петр Гуляев уонна Гаврил Лыткин киллэн тахсан, сааһаран-нэһээн, оонньотон дьону сэргэһиттилэр. Бииртэн-биир интэриһинэй бириһтар турбут ахчысмууттар нэһиликтэ бэлэмэ суох буолан

ция хаҥыат 75 сылынан саҥа дыһини тутууга өйөбүлү көрдөөлүгүтэ сыалланна. Хаҥыат сайдытыгар кылааты киллэрингэ анал дьааһык үлэһэтэ. Манна аан бастагынан 6-с кылаас үөрэнээччитэ Андрей Аржаков сэмэй уурунуутун уган аһытарга холобур буолла. Киллэтин программа кэмгэр Н.И.Петрова, Н.Г.Михайлов бар дьоннорун

Улууспутугар бу күнүгэр "Олонхо уонна олох" дьэн темага "Аман өс" араатар окулор конкурстары буолан ааста. Барыта 15 оркуолаттан 8-11 кылаас үөрэнээччилэрэ, 35 оһо кытынна.

"Аман өс" конкурс ис хоһоонно: үөрэнээччи саха героическай эпоһа олонхо туруорар проблемаларынан тема булуна, 3-5 мүнүүтэ устата санаатын дакаастан этихтээх. Үс омук тылынан этиэн сөл (сахалы тылынан хайаан даһаны, нуучалы, омукуу талан). Сэттэ киллэтин састаалтаах жюри үлэһэтэ, председателинэн улуустаагы үөрэх управлениетин специалиһа С.В.Тобочков. Окулор талбыт темаларын чоһу арыһан, санаа ситимин чуолкайдаан, сааһылаан этихтээхтэр, тыл этии этиһэнэ, хоһоһойо, диһията, итэһэтэр, санаатын этэр кыаһа, күүһэ учуоттатта. Ирдэбилгэ сөл түбэһэр ты-

лааһын үөрэнээччитэ Вася Макаровка тигистэ.

Нуучалы тыл этиһитигэр бастагы миһэттэ "Саха олонхотун музыката" дьэн теманан кыттыбыт Хатылы орто оркуолатын 8-с кылааһын үөрэнээччитэ Айаал Макаров таһыта. Иккис миһэт "Олонхо киллэ аймах чулуу айымньыта" темалаах улуустаагы гимназия 9-с кылааһын үөрэнээччитэ Айта Лоскина буолла. Үһүс миһэттэ "Олонхо киллэ аймах чулуу айымньыта" дьэн теманан кыттыбыт Чурапчы орто оркуолатын 8-с кылааһын үөрэнээччитэ Тася Григорьева тигистэ.

Омук тылынан этиһгэ англискайды "Олонхо" сырдык, хараҥа мөккүөрдэрэ" теманан улуустаагы гимназия 10 кылааһын үөрэнээччитэ Катя Андреева бастаата. Иккис, үһүс миһэттэри ким да ылбата. Биһс

ӨБҮГЭЛЭРБИТ АСТАРА - УҢУН ҮЙЭЛЭНИИ ТӨРДӨ

Саха быйдыгы сэлэнэрин, номохторун, олонхолорун хомуйааччы биллилээх фольклорист, этнограф Андрей Андреевич Саввин төрөөбүтэ 110 сааһын бэлэтигэр дьаһаллар төрөөбүт нэһиликтэр Болтоноҥо саалаанналар.

60 сыл устата архивка сылпыт матырыйаалларын түмэн гуманитарнай институт А.А.Саввин "Пища якутов до развития земледелия" монографиятын бэһээттээн таһаарда. Бу кинигэни историческай наука доктор Е.Н.Романова редактордаан, литературнай тылын Н.И.Дегтярева редакциялаан, институт үлэһиттэрэ бары кыттан күн сирин көрдөрдүлэр.

Кинигэни билиһиннэриини киннээхмит библиотечный ситим директора, СР културатын туйгуна В.А.Платонова хоһоһой тылынан салайан ыһта. Дьаһалта баһылыга Н.Н.Полова нэһиликтэ билиһиннэрдэ. Кэлбит ыалдьыттарга 11-с кылаас үөрэнээччитэ Рома Литвинцева олонхолоһо, онтон 10-с кылаас үөрэнээччитэ Катя Дьячковская кыһахтаах ырыанан эбэрдэллэтэ.

Редактор, историческай наука доктор Е.Н.Романова, кинигэ кайдак үлэһиттэрин кэһсээтэ. Рукоһы нуучалы суруллубутунан, кинигэ литературнай редактор Н.И.Дегтярева нуучалы тахсыбытын сырдатта. С.П.Ойунская үлэһит киһи, аймах баһылыгынан А.А.Саввин

туһунан истин-иһирэх актыыны онорбутун олохтоохтор кэрэхсээн иһиттилэр. Востоковед, научнай үлэһит О.Р.Халтаева тюрк, кытай омуктарын астарын кытта автор тэһэбиллэри онорбутун иһитиннэрдэ.

Этнология отделын научнай үлэһит Н.К.Васильева монография хаачыстыбалааһын, сөптөөх иллюстрациялааһын, научнай суолталааһын бэлэтигэр уонна бу үлэтинэн А.А.Саввин Сибиир биир улахан этнографа, фольклориста буоларын кэһсээтэ. Старшай лаборант Н.Н.Семенова архивка харалла сытар Андрей Андреевич хомуйбут матырыйаалларын туһунан кэһсээбит сэһэриини ылла. А.А.Саввин аагынан музей үлэһит В.Д.Полова Өндөрүскэ Саввин музейга үлэтигэр, ыһыллар үлэлэргэ тохтоон эттэ.

Нэһиликтэ библиотекатын саһиздэһээт Т.П.Ефремова саха нуруотун аһын, аһыыр културатын туһунан литература аһыаһын, оһон бу салаага диһин ис хоһоонноох, биллэрэр-көрдөрөр хабааннаах, научнай хайыскалаах, үчүгэй справочнай аппараттаах, хаачыстыбалаах оһонуулаах, сөптөөх иллюстрациялаах кинигэ тахсыбытын бэлэтигэр. Бу монография үүнэр ыччакка анаарын, кинилэр үөрэхтэригэр, даһылаат, реферат суруйалларыгар көмөлөөбүт, төрүт аһыт доруобуйабытыгар туһалааһын, күүс-уох, өй эбэрин ыйан эттэ.

"Ийэ тыл" түмүү селайааччыта, саха тылын учуутала Д.Н.Ефремова, биир дойдулаахпыт А.А.Саввин кинигэ тахсан, аһа үйэти-тиляйытыгэр олохтоохтор ааттарыттан махтанна. Кинигэ саха оһото төрүттэри олохторун, үгэһэрин, сирдэрин-туомнарын, аһыыр астарын, аһыыр нымаларын, иһиттэрин-хоһоһостарын биллэллэригэр, үөрэтэллэригэр туһалааһын ыйда.

Дьаһал сонун өрүтүнэн кинигэ редактора Е.Н.Романова салайааччылаах жюри "Саха астар" дьэн оонньуу ыһылгыта буолар. Оонньуу кыайылыабынан, "Өбүгэлэрбит астар" - уһун үйэлэрин төрдө" даһылаатынан дьаһалга кыттыбыт 10-с кылаас үөрэнээччитэ Юра Слепцов буолла. Кинигэ жюри автографтаах А.А.Саввин кинигэтин бэлэтигэр.

Нэһиликтэ библиотеката "Болтоно нэһиликтин биллилээх дьонно" дьэн улахан быһыапканы тэрийдэ.

Нэһиликтэ дьонно, дыһкэргэн специалиһа Л.И.Ефремова салалтатынан буһет үлэһиттэрэ А.А.Ксенофонтова, Р.С.Картузова сахалы минньигэс астарынан күндүлээтилэр, нэһиликтэ баһылыга Н.Н.Полова махтал суруктары, оркуола администратията директор З.Е.Егоров өйөбүнүк бэлэтигэр туттардылар, инникитин саһаһи олохтуурга сүбэлэстилэр.

Т.ЕФРЕМОВА, библиотекарь, Болтоно.

"Аман өс" конкурска

на бэлэмнээн кэлбит оркуолалар аһыахтар. Үгүс окулор мүнүүтэни тутуспакка да кылаат курдук кумааһыттан харахтарын араарбакка аһаан биһрдилэр. Маны инникитин бэлэмнэһит учууталлар учуоттаныахтарын наада. Бэлэһыанна оркуолаларынан барыта, аһа этэрин курдук "Аман өс" араатар окулор конкурстары буолар. Ордук үчүгэйдик улуустаагы гимназия, Мугудай, Төлөй, Хатылы, Алаһар С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оркуолата кытынылар. Карантин буолан кэтэхтэн кыттыбыт Сылаһ орто оркуолатын үөрэнээччилэрэ санааларын эттилэр.

Лауреат үрдүк аатын улуустаагы гимназия 11-с кылааһын үөрэнээччитэ Валия Соловьева "Орто дойдуга - мин анаһым", дьэн темага сахалы, нуучалы, англискайды араатардаан мөккүөрдө суох ылла. Сахалы тыл этиһитигэр 1 миһэтэни Мугудай орто оркуолатын үөрэнээччитэ Сергей Грозов, "Билигин тоһо олонхону аахпаттарый?" дьэн темага бэйэтин санаатын сааһылаан этэн ылла; иккис миһэтэни "Олонхону хайдах тилиһэрэбит?" дьэн теманан Төлөй орто оркуолатын 11-с кылааһын үөрэнээччитэ Ира Емельянова ылла. Үһүс миһэт кэтэхтэн кыттыбыт Сылаһ орто оркуолатын 11-с кы-

номинация олохтоһо: "Хоһоһой этэхчи" Даша Константинова буолла, Чурапчы орто оркуолатын 10-с кылааһын үөрэнээччитэ, темата "Олонхо уонна эдэр ыһат", "Этиһэн тыл" номинация хаһаайкатынан Катя Дьячковская Болтоно орто оркуолатын үөрэнээччитэ таһыта, темата "Саха кыһа олонхо кыһыгар маарынныыр дуо?" "Кэһиллээх этэхчи" Алена Баганова Чурапчы орто оркуолатын 8-с кылааһын үөрэнээччитэ, темата "Өбүгэбит сүдү күүһэ олонхо", "Олохтоох этии" Владимир Ефремов Чурапчы орто оркуолатын 10-с кылааһын үөрэнээччитэ темата "Олонхо аһыгы ыһат сыһыана", "Саха уолана" Ян Лыткин Алаһар орто оркуолатын 11-с кылааһын үөрэнээччитэ, темата "Өлбөт өйү угар улуу олонхобут".

Улуустаагы үөрэх управлениетин аатыттан, конкурс тэрээһиннээхтик иһлээн саалаан ыһылпыт улуустаагы гимназия (директор В.В.Гуляев) спонсордаабыт дьоннорбутугар култура управлениетигар (начальник Д.Д.Попов), "Билии" общества (председатель Т.Н.Феофанова), "Ийэ тыл" түмүүтэ (салайааччы Л.А.Пермякова) махтанамыт.

Е.ЕГОРОВА.

"СИПЭТЭХ САНААМ ДИЭН СУОХ"

бин ол тигэх көрүүм эбит... Мындабай-
ыттан барыта бизс колхоз дьонно Мыраан
диэн быраһыллыбыт дыһалардаах, айан-
ныыр суол кытытыгар турар сиргэ мус-
тубуллут. Атаарааччылар 100-чэки э-
ти-лэр. Колхозтар биридин киһилэригэр ат
булан биэрбиттэрэ. "Тельмен" колхоз
председателэ П.Д.Платонов тыл этэн, тэ-
рийэн ыппыта. Ытаһыи-сонһуу
бөбөтө... Онтон Чурапчыттан атаарыи би-
лигин Кыайыи Скверэ турар сиригэр бу-
олбута. Байынаннай комиссия билигин
культура управлениета турар томторугар
баара. Онтон аллараа суурэн кириэн ата-
арыллыбыппыт. Ол уулаах сир этэ да, ку-
раан дьылга хонуу буолбут этэ. Эрдэ
түһэи эттэххэ, Сквер саамай сөптөөх сир-
гэ тутуллубут. Ити сиргэн сэрингэ
ынырыллыбыт дьон бары
атаарыллыбыттар. Онон ытык миэстэ.
Чурапчыттан 533 буолан барбылпыт. 17

зированнай биригээдэ сылдыар этим.
Ыам ыйын 7 күнүгэр Берлин диэки айан-
наатыбыт. 8-с чыыһылаа сарсыарда сал-
гыи айаннаары муһуннубут. Арай ким да
кэлбэт. Онтон хамандыырдарбыт: "Бүгүн
капитуляцияга илии баттанар. Кыаныи
буолла, онон салгыи барбалпыт" — диэ-
тилэр! Үөрүү-көтүү бөбө буолла. Бары са-
абытын-саадаһытын илдэ сылдыабыт.
Салгыиҥа ытыалаатыбыт. Мин 14-тэ эс-
тэр немецкэй бэстилиэттэххэ этим. Боту-
руон бөбөгүн хаһааммытым. Онон ыты-
лаатым. Сотору штаб начальнига ыныт-
раа ылла: "Энэхэ немецкэй бэстиликт
баар үлү. Ону биэрэргэр тиийэиҥ", — ди-
этэ. Харченко диэн лейтенант тиийэн хо-
булаан биэрбит. Берлингэ 18 күһүнэ ти-
ибэтэхпит. Биир күн хойутаан айаннаа-
былпыт буоллар. Кыайыиҥа Берлингэ
көрсүөхтэххэ эбилпит.

(1995 с.), М.П.Габышевы уонна К.Е.Пав-
ловы кытта "Ини-биилэр умнууллубат
төлкөлөрө" (1996 с.) диэн кинигэлэри су-
руйбуттара. Иван Михайлович биир
сүткэн үлэтинэн "Память" диэн сэрингэ
кытытыбыт, сэрин толосонугар өлбүт буй-
ууттар толору испиниэхтэрэ киллэрилл-
бит хас да томнаах кинигэтэ буолар. Сэ-
рин тематын таһынан атын эмиэ кинигэ-
ри дьулуһа. Ол курдук, "Чурапчытаагы пе-
дучилище" (2001 с.) диэн кинигэҥи
С.Г.Старостины уонна Р.Р.Абрамовы
кытта бэлэмнээн таһаарыттар. "Күндү
киһибит, эбээбит" диэн кэргэнин туһуна
(2004 с.), "Үтүө тылы кэмгэр этиэххэ"
(2005 с.), "Альбом орденоносцев, участ-
ников ВОВ Чурапчинского района" (1995
с.) диэн кинигэлэри суруйда. "Дьылба ха-
а" диэн кинигэлэри суруйда. "Ини-биилэр
бэлэмнээн сылдыар. "Ини-биилэр издэ-
нэрэ" диэн Чурапчыттан сэрингэ барбыт
бииргэ төрөөбүттэр тустарынан кинигэҥи
суруйан уонна "Чурапчы буйун уолатта-
ра" кинигэҥи санатан онорон бэлэмнээн
сыгыарар.

— Онтон хайдах төттөрү айаннаан кэллэҥ?

— Төттөрү барыта этабынан, учараты-
нан, испиниэҥинэн барар. Кыайыиҥи
көрсүбүт сиритигэр сайыны быһа оло-
дубут. 1945 с. күһүн Белоруссияга
поеһынан кэллибит. "Атын малы ылы-
мант. Кыраныыссага бэрэбиэркэ бөбөтө.
Бары дьыалаа тардыллыахпыт", — ди-
энкэр адьас кыра маллаахпыт. Ол баран
иһэн тохтоотубут. Тыа саһатыгар таһа-
ран малбытын бэрэбиэркэлэтилэр. Мин
ордук тугум да суога. Этиллибитин
үрдүкүн дьон танас-сал эгин ылыттар
эбит. Ону ол курдук тыа саһатыгар хаал-
лардылар уонна салгыи айаннаатыбыт.
Онтон кыраныыссага төртү да бэрэбиэр-
кэлэбэтэхтэрэ. Белоруссияга Бобру-
скай станцияга сылы быһа турдубут.
Хаһаарымаа сытабыт, үлэлэбэтэ буола-
быт. Сарсыарда сик-биир үөгүлээн туру-
раллар, үөрэтин эгин диэн суох. Тото
алыыбыт. Билиги этаптыг барара кэл-
титигэр харчы бөбөтүн биэрдилэр. Сэри
кэмгэр харчыны тутпатах дьон буолаах-
пыт. Мин чымадаан, салпыкы, чаһы аты-
ластым. Сахалары Иркутскайга кэлэн
көрбүтүм. Онон барыбытын мунһан ба-
ран Саха сиригэр ытталлар эбит. "Карл
Маркс" теплоходка Ангараы өрө
өксөйөн Зоярск диэн куоракка кэлби-
ллит. Онтон сарсыҥгы күнүгэр муус баран
эрдэҥиз Өлүөнэ өрүгү таһнары устан
Дьокуускайга кэллибит. Мин айаным на-
ар табыллан испит. Дойдулары сатыи
булбут дьон эмиз бааллар. Билиги са-
гыи Майаа тахсыбылпыт. Хадаартан
төрүттэххэ бизс бойобуой орденнаах Фле-
гентов Семен Дмитриевич баар буолан
быһыллаах. Чурапчылыыр дьонго грузо-
вой массыына биэрдилэр. Онон орубуна
4 сыл буолан баран (армияга 1942 сыл
бэс ыйын 21 күнүгэр ынырыллыбытым)
1946 сыл бэс ыйын 20 күнүгэр Чурапчы
сиригэр үктэммитим. Быраатым ол кэмгэ
милицияга үлэни сылдыара. Сарсыҥгы
күнүгэр биир дойдулаахпыныи Мын-
дабайыи киһитэ Гаврил Яковлевич По-
пов ("Сага олох" хаһыат урукку редак-
тор Г.Г.Полов аҕата) бэрэбинэ үрдүгэр
олорор эбит. Минигин көрөөт эмиз ойон
турда. Бэрэ аҕаһыи иһүүгэ тыл бырахсан
кэпсэллэһипит наһаа күндү, долгугуулаах
этэ. Сунтаар дуу, Ньурба дуу уолун сэри-
илэһэр кэммэр икки тегүлээн көрсө
түспүттээбим. Онтон Тааттаатан Виноку-
ров диэн уолу кытта Курсккайга баар сал-
лааттар сыһыанар дьылларигэр көрсөн,
биир нэдиэлэни быһа алтыспылпыт.
Фронтовик биир дойдулаахтарым
көрсүһүүлэриттэн аҕыннаах. Мын-
дабайыи киһитэ Г.С.Гермогенов Берлини
ылыи иһин сэрингэ баһыран госпитальга
кирибит, онтон сарсыҥгы күнүгэр ити
госпитальга аны Н.В.Фомин кириэн,
көрсүбүттэр. Киһилэр иһиктэн дойдулары-
гар этэҥиз төһөн кэлбиттэрэ.

— Хайа баһарар саллаат өйүгэр-са-наатыгар Кыайыи үөрүүтэ баар буол-лаа. Кыайыиҥа ханна, хайдах көрүстүҥ?

— Ийикиги Пруссияга Сопот диэн ку-
ракка турбуппун. Очолорго 47-с меха-
низировааннай биригээдэ сылдыар этим.
Ыам ыйын 7 күнүгэр Берлин диэки айан-
наатыбыт. 8-с чыыһылаа сарсыарда сал-
гыи айаннаары муһуннубут. Арай ким да
кэлбэт. Онтон хамандыырдарбыт: "Бүгүн
капитуляцияга илии баттанар. Кыаныи
буолла, онон салгыи барбалпыт" — диэ-
тилэр! Үөрүү-көтүү бөбө буолла. Бары са-
абытын-саадаһытын илдэ сылдыабыт.
Салгыиҥа ытыалаатыбыт. Мин 14-тэ эс-
тэр немецкэй бэстилиэттэххэ этим. Боту-
руон бөбөгүн хаһааммытым. Онон ыты-
лаатым. Сотору штаб начальнига ыныт-
раа ылла: "Энэхэ немецкэй бэстиликт
баар үлү. Ону биэрэргэр тиийэиҥ", — ди-
этэ. Харченко диэн лейтенант тиийэн хо-
булаан биэрбит. Берлингэ 18 күһүнэ ти-
ибэтэхпит. Биир күн хойутаан айаннаа-
былпыт буоллар. Кыайыиҥа Берлингэ
көрсүөхтэххэ эбилпит.

Иван Михайлович 1947 с. Чурапчыттан
төрүттэххэ Анастасия Михайловнаны кыт-
та ыал буолан, төрт өбөлүмүттара. 57
сыл эйэ-дэмнээхтик олоһуоттара. Ана-
стасия Михайловна 2004 с. өлбүтэ. Өбөлү-
руттан Иван — суоппар идэлээх, интернат-
оскуола томторугар олоһор. Михаил —
худуожунуу, Дьокуускайга баар. Люд-
мила алын кылаастар учууталларынан
үлэни сылдыан, эдэр саһыгар хомолто-
лоохтук күн сириттэн барбыта. Наталья —
оһуруогучу идэлээх, Мындабайыи олох-
тоого. Иван Михайлович элбэх сиэн, 7 хос
сиэн тапталаах эһэлэрэ.

Саха АССР үтүөлээх учуутала,
П.А.Ойуунускай аатынан бириэмийэ лау-
реата, Чурапчы улуунун уонна Болугур
нэһилиэтин Бочуоттаах гражданиннара
И.М.Павлов Саха АССР Верховнай Сэби-
этин Бочуотунай Грамотатынан, СР бас-
такы Президиент М.Е.Николаев Грамота-
тынан, СР Правительствотун Грамотала-
рынан, РФ Оборонага министерствота
200 сыллаах Өйдөбүннүк бэлэстинэн
наһараадаламмыта.

Бэйэбэр сыһыаннаагы эттэххэ, 1998-
2002 сылларга Чурапчытаагы физкульту-
ра уонна спорт институтун "Чэпир" теле-
студиятыгар үлэлиир кэммэр Иван Ми-
хайлович "Сүрэхтэн кэпсэтиилэр" диэн
авторскай бириэмийэҥи чолчу этиллибит
кэмгэр кэлэн, биэрингэ анаммыт чаһы
туһуан улахан үлэни толорбута. Сту-
дияга сэрингэ, көһөрүллүүтэ сылдыбыт
дьону ыгыран чачыи да сүрэхтэн тахсар
истин кэпсэтиилэри тэрийбитэ. Кэлин
сөбөтөбүн улуус историйатын туһуна кэп-
сиир бириэмийэ ыгытар буолбута. Онон
бэрэлибит 15 мүнүүтэтин тарбахпыты-
нан көрдөрө турааччыбыт. Онтон биир да
сөкүүндэни аһары барбакка, чуолкайдык
түмүктээн, барытын дьыл-дьап курдук
бүтэрэн, культурнайдык баһыылааан
таһсан барара. Кини курдук чөл өйдөөх,
айылбаттан билилээх, культурнай киһи,
бука, аһыага буолуо. Билигин, төһө да
85 хаарын көрүстэр, сэнэх сэбэрэтэ ула-
рыйбакка, үлэлэбитин курдук үлэни,
айбытын курдук аһа сылдыарыттан бары
үөрэбит.

— Иван Михайлович, бу уһун олох-хор сиппэтэҥин диэн баар дуо? — диэн бүтэһик ыйытыбын биэрэбин.

— Оннук диэн суох. Тыа хаһаайысты-
батын үлэһитэ эгин эбитим буоллар,
баһар, сиппэтэх-холботох баар буолуон
сөл. Онтон мин учуутал буоламмын ситис-
пит курдук эбилип. Арай санаарҕырым
диэн — кэннибиттэн бу дьыалабын салгы-
ыр киһи суох курдук. Өбөлүбүттэн, си-
эннэрибиттэн ылыһах айылаах киһим суох.
Кыанар эрдэхпинэ нэһиликтэр эгин кэ-
лэн тугу эмит сураһан, суруттаран туһан
хаалыа этилэр. Кинигэ суруйуутун алы-
бар ылардым быһыылаах. Онон Улуу сэ-
рии туһунан хомуйбут матырыйааллар-
бын салгыыр киһи улууска баара буол-
лар, — диэтэ.

Кырдыбаас саллаат кинигэлэрин, үлэ-
лэрин таһынан сэрии кэмгэр дьонугар
суруйбут үс мунуктуу тутуллубут саһар-
быт суруктарын көрдөрдө. Аҕата ампаа-
рыгар уурбутун булан ылан билигин
сагалыи сурукка түһэрэ сылдыар. Бу 60
сыл анараа өттүгэр харандааһынан су-
руллубут суруктары илиибэр тутан туран
историяга киһил көмүс буукубаларынан
суруллуохтаах үтүөкэн киһини кытта би-
иргэ үлэлэбиппиттэн, 85 саһыгар ута-
рыта олорон кэпсэллэһиппиттэн дьоллоох
курдук сананым.

Оксана ЖИРКОВА.

Хаартыскаа: И.М.Павлов.

Аҕа дойду Улуу сэриитин ветерана, Саха АССР үтүөлээх
учуутала, П.А.Ойуунускай аатынан Государственной бириэмийэ
лауреата, Чурапчы улуунун уонна Болугур нэһилиэтин Бочуоттаах
гражданиннара И.М.Павлов 85 саһын туолла.

Остуоруйага курдук чим баһаы-
тык тутуллубут дьэ турар ып-
ыраастык курдүүлүбүт тэл-
гэлэтигэр мин, сааспытыттан тутулуга су-
ох "эн-мен" дэлэн кэлсэтэр, ытыктыыр
киһим Иван Михайлович Павлов утары
тахсан көрсөр. Эрдэ телефонунан үлэс-
пит буоланмын, дьиктин аанык аһан би-
эрбитигэр сорукаахтык иһирдэ
аһабын, өр кэлсэтэрдин оһостон блок-
ноппун, уруучукабын таһаарыи, фото-
аппаратын чугаһатабын. Иккиэн утарыта
олордубут. Дьэ эрэ, кырдыбаас ветеран,
кэлсээ эрэ бүгүн үлүн 85 сылаар усталаах
туораларыгар олоххор көрсүлүбүтү, си-
тиһилибит, ахтан аас дуу саһырга ыа-
рахан да буоллар сэрии тыһыс кэмнэ-
рин... Онтон мин, бу сырыта хаһыатчыт
буоламмын, эпиккин суруна ыламмын
бар дьоммутугар хайдах баарынан тиз-
дэргэ кыһалдыам.

— Иван Михайлович, бүгүн бүтүн олобу кэлсэтэр дьон оҕо сааскыттан сабаланырбыт дуу?

— Ээ, оннук. 1921 сыллаахха тохсун-
нүү 21 күнүгэр кырылыыр кумахтаах, сар-
даана сибэкилээх Амма өрүгү өгөйөн
олорор Мындабайыи сирингэр күн сирин
көрбүтүм. Аҕам Михаил Григорьевич, ийэ-
м Мария Федоровна бастаан баһынай
этилэр, онтон колхозтаахтар буолбутта-
ра. Ийэм — Одьулуун киһитэ, быһбары-
най-кулуба Уот Ыстаарыиҥи сыдыаана.
Мин үһүс оҕобун. Евдоким, Мария, мин,
Михайл уонна Акулина буоламмыт бизс
бииргэ төрөөбүт эбит. Билигин сөбөтөх
баарбын. Быраатым бу сайын 77
саһыгар өлбүтэ. Кини Нам улуутугар өр
кэмнэ милицияга үлэлээбитэ, майор, "Бо-
чуот Знага" орден кавалера этэ. 1-2 кы-
лаастарга Амма Сулгаччытыгар үөрэмми-
тим. 3 кылаастан 7 кылааска дьэри дой-
дубар Фомин Матвей Дмитриевич, Седа-
лищев Георгий Георгиевич, Яковлева
Ирина Петровна уо.д.а. курдук талаанна-
ах учууталларга үөрэммитим. Сэттис кы-
лааһы 1937 с. бүтэрипитим.

— Онтон, арааһа, Чурапчы педучи-лицетыгар үөрэнэрин сабаланнаҕа буолуо.

— Онтон биир сыл тохтоон баран пе-
дагогической училищега кэлэн 1-ноу курсу
бүтэрипитим. Ити кэннэ дойдубар, били-
гин этэллэринэн сөмөһүнэ балаһыанна-
бынан, бастаан биир сыл "Ааһар ба-
лаһаҥа" сибидиссэининэн, онтон иккис
сыл колхозка суотчутунан үлэлээбитим.
Бастагы үлэбин хамнаһа суох новорууска
быһытынан толорбутум.

— Ол кэмгэ аһар-суруйар дьэни билбэт саастаах дьону үөрэтэр ыра-хан эбитэ буолуо?

— Оннук. Саатар илии баттыылларын
ситиспит киһи дьэни быһаанааһым. Буу-
кубаардаах эбит. 6-7 киһини ыал дьик-
тигэр мунһан "А" буукубаттан, "1,2" ах-
саантан сабалаан үөрэппитим. Холобур,
Сергеев Гаврил Петрович диэн "Ылдьаа
ылдыга" колхозка кылаадыаһыктыыр
киһи "СПП" диэн инициалларынан илии
баттыырга үөрэммит. Онтон 1942 с. сай-
ын сэриигэ ынырыллыбытым.

— Дьонун-сэргэн хайдах атаарыт-тарай? Айманыи бөбө буоллаҕа...

— Ол кэмгэ 21 саастааҕым. Хомуур
саамай үгэнэ этэ. Мындабайыттан барар-
бар аҕам, арааһа айманарыттан көгөнөн
буолуо, ханна эрэ баран биэрбитэ. Онтон
ийэм хомунан тахсаары турдахпына аан-
аһыгар олоппоһун аҕалан олорунан кэ-
биспитэ. Чочумка буолан баран кууһа
биспитэ... Күүспүнэн кэриэтэ или-
үһэн ытаабыта... Күүспүнэн тахсан барбытым... Ийэ-
тин төлөрүтэн тахсан барбытым... Ийэ-

Е.М.КАЖЕНКИНА—Чугдаара.

Сахаба үнкүү дызан аат тыл үнк дызан туохтууртан үөскээбит оһуохай үнкүүтэ, үнэр-сүктэр хамсаһыылартан, ол аата биополе үлэтин актыыбынай дьайыыга киллэриимтэн үөскээбит.Эти-ханы, уйулганы оһуобай математическай турукка киллэрэн баран, уран хоһоону ыллаан үнкүүлээһинтэн киһи тус бэйэтин уонна түһүлгэ үөскүүр модун уопсай биополелар көмөлөрүнэн космостан, сиртэн, орто дойдуга отуттан-маһыттан биоэнергияны ылыыта күүһүрэр бу-

А. ПЕРМЯКОВА.

АЙДАНА

бөгөспүт Николай Сивцев уйрасааччыларын барыларын хотон бастакы министр эрэлээхтик тахсыбыта. Кинигар Хабаровскайтан кэлэн тустубут биир дойдубааһын, ССРС чемпионатын финалыгар кытыбыт Н. Ушинскийи каалларбыта. Бу сы Дюжонускай куорат анааһа түһүлгүтэр, Новосибирскайга РСФСР финалыгар тийиэн тустан, сытыы хиеринлээх-тахсылаах тустууну көрдөрүүр. Хомойуох иһин, бастакы разрядтаах Николай Сивцев уйунуук тустубатаба. Ол эрэри кини халсыгыларын көрбүт дээн Коля кыайыыга ураты дуулурдааһын, сытыы, түгүн хамсаанылааһын, эхэлгэ албаһы туттан кириэрин, көбүөргэ үрдүк куулааһын умуһбаттар. Үөһа хаһааныстыбатын техникумун үөрэнэн бүтэрэн, көргөһүнэн, оҕолонон Уус-Алдан оройуонун Курбууах наһиэлэгар аһанан хонуу биригэдиеринэн үлэлээбитэ. Николай үлэтин быһыыгар тустуу сөһиһиыгар сылдыаччыларга сүбэ-ама биэрэртэн, эрчиллини ыһтарган хаһан да аһаһаанааччыла суох этэ.

Саас куст булдуун кэмизгар тымныһан эылдыһан биһиги кэжкэбиттэн эдэр салгытар олус хомолтолоохтук өлөн туорсабыта.

Платон КОРКИН,
Чурапчы сэлээннэстэ.

Хайтыска: Н. Сивцев

Платон КОРКИН,
Чурапчы сэлэннээтэ.

Харитыкханов Н.С.

Автор сурутаг утиллэр санаа
редакция позициягэр мэдэи сөл түбэхэр
буолбатах. Сурутаг ыйытлар чакчылар
кырдыктаахтарыгэр эппиэтинэни
автор тус бэйэтэ сүгэр.